

MIDSOMMAR

Vilken är ortens benämning på midsommar? Fanns något annat namn än midsommar på denna högtid (s:t hansfesten, johannesmäss, jänsmäss)?

Vad kallas midsommaraftonen (s:t hansafton); midsommaraftonens kväll (midsommarkvällen); midsommarnatten (johannesnatten, s:t hansnatten); midsommardagens morgon (midsommarmorgonen); midsommardagen? Firades midsommaren flera dagar? Vilka benämningar hade man på dessa?

Känner man till, att midsommaren förut firats vid annan tid, nämligen senare, än nu? Vad kallas den gamla midsommaren (gammelmidsummarn)? Hade den tid, som ligger emellan den nya och den gamla midsommaren, något namn? Hade man något att iakttaga beträffande arbete eller uppförande i övrigt under denna tid?

Fick tjänstefolket sluta arbetet tidigare än vanligt midsommaraftonen, eller hade man ledigt hela dagen? Vilken dag efter midsommaren började arbetet på nytt?

Hade byamännen någon sammankomst midsommaraftonen, t.ex. för att besluta om väglagning, för gärdesgårdssyn?

Vilka förberedelser gjorde man för midsommarfirandet? Städade och skurade man särskilt noga, gjorde man rent i stall och ladugård, lagade och putsade upp byggnaderna, vitmenade skorsten och spis? Brukade man vitmena skorstenen endast till midsommar? När eljest? -- Hade man särskilda midsommarskläder?

Vilka maträtter och drycker tillreddes till midsommaren? Hade man mat eller dryck, som var ovanlig eller icke alls förekom under den övriga delen av året? Finnas på maträtter eller drycker namn, i vilka ordet midsommar eller ortens benämning härför (midsommarskakor, midsommarsöl eller -brännvin, jänsmässfil) ingår? Om något vid detta tillfälle tillagades på ett eljest icke vanligt sätt, så redogör härför! Fanns det någon maträtt, som man för första gången på året skulle äta på midsommaren, t.ex. filbunke?

Var det vanligt, att man hade lövmärknad? Fanns något annat namn därpå? Berätta utförligt, hur det gick till vid densamma!

Brukade man pryda gården och kläda med grönt till midsommar? Vilka beteckningar och uttryck hade man härför (lövning, majning, blomstring; kläda,

löva, maja, blomstra, pryda, jänsa)? Kunna orden maja och jänsa användas, då man pryder med grönt även vid andra tillfällen än vid midsommar? Prydde man med både löv och blommor? Vad kallades det att ta löv (ta löv, bryta löv)? När hämtades lövet från skogen; midsommaraftonen eller dagen därföre? Vad slags löv användes? Hade man någon benämning på löv, som togs för detta ändamål (prydlov, midsommarslov)?

Hade man särskild benämning på insamlandet av blommor till midsommarprydan? Tog man vilka blommor som helst, eller föredrog man vissa slag (prästkragar, blåklint, liljekonvaljer, smörblommor, rönnblommor)? Känner man till några växtamn, i vilka ordet midsommar eller det därför använda ordet ingår (midsommarsblommor, johannesgräs)? Föredrogos dessa blommor, då man klädde till midsommar?

Var det vanligt, att man lövade gården? Förekom det, att man anordnade lovkojor, lovhyddor, lovsalar, i vilka man åt och drack under helgen? Satte man upp lovbågar, lovruskor, äreportar invid grindarna och ingången till boningshuset? Hade man särskilt namn på lövbågen eller lövruskorna utanför stugudörren (midsommarsbjörkar)? Stack man in blommor, t.ex. rönn, pioner, bland lövet? Smyckades lövbågarna med urblåsta färgade äggskal eller andra föremål? Förekom det, att man satte kvistar utanpå taket? Hände det, att man grävde upp mindre träd (björkar) med rötterna och planterade dem på gården för att låta dem stå över midsommaren? Placerades avkvistade granar med toppruskorna kvar utanför ingångsdörren? När brukade detta eljest ske? Vad kallades dylika granar?

Brukade man göra mattor av grönskande kvistar och lägga framför trappan? Hur benämndes de (lovbro, lovmatte, lovvas)? Förfärdigades sådana mattor vid andra tillfällen än midsommar? Vad slags löv användes?

Förekom det, att man till midsommar gjorde en särskild kvast med lövet kvaststämmande? Vad kallades den (midsommarskvast, midsommarslimme)? Brukade vallpigarna göra en dylik och ta med hem åt husmodern midsommaraftonen? Till vad användes den?

Var det vanligt, att man gjorde kors eller kransar att pryda med? Hur kallades de (midsommarskors, midsommarskransar); att förfärdiga dylika (binda kors, binda kransar)? Hur och av vad gjorde man dem? -- Hängde man ett kors (av halm) eller en krans ute över ingången eller inne i taket?

Berätta, hur man för övrigt smyckade med löv och blommor inne i stugan? Använde man samma slags löv inne som ute? Fanns det något ställe, som pryddes särskilt omsorgsfullt (spisen, husfaderns plats)?

Brukade man beströ golvet med något, t.ex. enris, asplöv, älggräs?

Förekom ett dylikt bruk även vid andra tillfällen?

Var det vanligt, att där man hade både vinter- och sommarstuga, bägge smyckades?

Förekom det, att tjänarna och gårdens ungdom, husbonde-olket ovetande, lövade gården natten före midsommaraftonen? Hade man därvid något slags arbetsfördelning, så att t.ex. männen anskaffade lövet och flickorna blomorna eller att de förra lövade ute och de senare inne?

Lövade man stallet och ladugården? Lövade man gödselhögen? Satte man granruskor i den? Varför? Lövades åkrarna? Vad avsågs därmed?

Vad gjorde man med midsommarlövet, sedan det torkat? Gavs det åt kreaturen; blandades t.ex. lövet från ladugården i det första hölasset? Varför. — Fingo lövruskorna utanför stugudörren stå kvar, tills skörden var bärgad? Varför?

Skulle skällkon vara klädd med grönt, krans om halsen e.dyl., då kreaturen fördes hem midsommaraftonen? Förekom det, att man gjorde midsommarslänk, trälg, klave åt korna? Hur förfärdigades den? — Smyckades oxarnas ok och selar; åkdonen?

Förekom det, att man förfärdigade människofigurer av hopvirat löv? Vad kallades sådana (midsommargubbar)? Vad gjorde man med dem?

Lövades kyrkorna vid midsommar? Utfördes lövningen av därtill utsedda personer eller av församlingen gemensamt?

Hade man majstång? Vad kallades den (majstång, majträd, majel, meaträd, menträd, midsommarstång, kransastång)? Kunna dessa ord användas i andra sammanhang, t.ex. brudamenträd?

Användes samma majstång år ifrån år, eller hämtades ny ifrån skogen till varje midsommar?

Togs majstången för varje gång från olika ägor i byn, eller hämtades den på allmänningen? Av vilket trädslag skulle den vara? Var man noga med att få så lång majstång som möjligt? Tävlade byarna om att ha den längsta stången?

När hämtades majstångsträdet, midsommaraftonen eller någon dag därföre? Grävdes trädet upp med roten? Varför? Höggs eller sågades det omkull? Kvis-tades och barkades trädet i skogen? Hur fördes stången hem (bars, kördes, drogs av pojkar på vagn)? — Deltogo flera personer i hemförandet av majstången, än som hade direkt sysselsättning därmed, så att man bildade ett helt följe? — Finnas några uttryck för hemforslandet av stången?

Vilken form hade majstången? Var den en rak, enkel spira, eller hade den en eller flera tvärslåar upptill? Känner man till båda typerna? Anses någon av dem vara äldre än den andra? Hade de olika byarna olika form på

stången eller olika klädsel? Förekom det, att man hade två majstänger, en för de äldre och en för de yngre? Hade varje gård sin egen stång?

När samlade man löv och blommor till majstångens klädsel? Midsommaraftonen på eftermiddagen eller dagen därföre? Ålåg det flickorna eller pojkarna eller båda parterna att skaffa grönt och kläda stängen? Ställde man till med några upptåg under klädandet?

Berätta utförligt, hur det gick till att kläda stängen! Utfördes detta arbete av särskilda personer, eller hjälptes ungdomen åt därmed? -- Gjorde man girlander (slingor) av granris, lövkvistar, gräs eller blommor och lindade dem om såväl tvärarmen, då dylik fanns, som själva stängen? Fästes girlander mellan stängens topp och tvärarmens ytterändar? Hur förfärdigades girlanderna? Vad slags löv användes? Flädades eller bands det gröna tillsammans? Stack man in blommor i lövgirlanderna? Trädde man upp färgade urblåsta äggskal på snören och hängde dem på majstången? Vad kallades snörena med äggskalen? Skulle de föreställa halsband? Hängde man upp bjällror på stängen? Smyckades denna förutom med grönt även med färgade band, pappersremсор, tyglappar, pilar e.dyl.? Vad placerades i toppen (lövruska, flagga, vimpel, krona, tupp)? Har det hänt, att stängen icke klätts med grönt utan endast med band o.dyl.?

Fryddes majstångens tvärarm på något särskilt sätt? Med kransar, kronor eller annat?

Hade man kransar på majstången? Brukade ungdomen komma tillsammans för kransbindning? Hur tillgick därvid? Bundos kransarna omkring tunnband? Hur många kransar hade man på stängen? Hur placerades de? Förekom det, att varje krans på stängen var gjord av en enda sorts blommor eller blommor av samma färg och hade sitt speciella namn, t.ex. kärlekskransen av röda blommor, bröllopskransen av olika slags blommor, oskuldskransen av prästkragar, tröhetskransen av blåa blommor och sorgekransen av grönt och vitt? Tog man tydor av de olika kransarna?

Förekom det, att majstångens klädsel utfördes så, att den övre delen av stängen föreställde en kvinna? Gav man figuren kvinnonamn? Var den klädd som brud? Beskriv dess klädsel! -- Placerades en mans- och en kvinno igur på stängen? Föreställde de ett brudpar? Hade de namn? Hade man några andra figurer? Hur förfärdigades dylika?

Kläddes hela stängen, nedifrån marken och upp till toppen? Hände det, att stängen målades nedtill? -- Visa med en teckning den färdigklädda stängens utseende!

Restes majstången i en grop i marken, eller var den, där man är efter

år hade samma stång, med den nedre änden fäst i en i marken fastsatt klyka eller stolpe? Vilka namn hade man på dylika anordningar?

Berätta, hur man förfor vid resandet av majstången! Hade man några beteckningar eller uttryck för tillvägagångssättet? Utsåg man några få personer att resa den? Vad kallades de? Vilka hjälpmedel hade man? Hade man musik, som spelade, medan stången restes?

Sköt man, då man rest stången? Varför? Var det för att underrätta andra byar om att man hade rest majstången? Var det vanligt, att byarna tävlade om att först få stången rest? — Beträffande skjutning vid midsommaren se även nedan!

Fick klädseln sitta kvar, tills den blåste av, eller togs stången omkull för att avklädas? Hur snart efter midsommar togs den ned? Vad gjorde man därefter med själva stången? Förvarades den till nästa sommar? Hur?

Förekom det, att byarna stulo majstängerna eller prydnaden i toppen för varandra? Berätta härom!

Har man majstång fortfarande? Om icke, när och varför har bruket upphört? Känner man till, att majstångsresandet mött motstånd från prästerskapet eller religiösa sammanslutningar? Har majstångsresandet varit belagt med böter?

Var det vanligt eller hände det, att ungdomen samlades midsommaraftonen för att dansa och roa sig under förevändning att göra något annat, t.ex. repa_ene?

Hur benämndes midsommarnattens nöjen (midsommarslek, midsommarsdans)? Sade man sig ha eller hålla midsommarsvaka, vaka midsommar, vaka midsommarsnatt?

Var tillbragte man midsommarnatten? Samlades man på bytorget, på en gård, vid ett vägskäl, på en äng, i en hage eller vid en källa för att där roa sig, eller företog man t.ex. en vandring upp på ett berg eller en båtfärd ut till en ö?

Har det hänt, att den plats, där man samlades, fått namn just efter midsommarfirandet (majstångsbacken, midsommarsbacken, midsommarsberget, midsommarskällan)? Finnas benämningar efter naturbeskaffenheten på dylika platser (gröning, jordbana)? — Höll man till med midsommarnöjena på samma plats år efter år, eller bytte man om ställe?

Om byns ungdom firade midsommar på en viss gård, sades då husbondefolket där hålla midsommarsgård e.d.? Vilka höllo i sådant fall trakteringen??

Förekom det, att bygdens ungdom firade midsommar på en gästgivargård,

om någon sådan fanns i trakten?

Brukade man midsommarnatten besöka andra grannbyar eller grannsocknar, där dans ägde rum? Skedde det midsommardagen? Klädde man lövskrindor att fara i. Skedde detta även vid andra tillfällen under sommaren?

Vad hade man till mat och dryck midsommarnatten? Förde man själv med sig förtäring, eller hade en eller flera personer till uppgift att sörja för densamma? Hade den åstadkommits genom sammanskott av pengar eller förnödenheter från alla dem, som deltog i midsommarfirandet, eller måste man köpa det som man förtärde?

Höll man till ute eller inne midsommarnatten, i det senare fallet i en lövad stuga eller loge?

Dansade man omkring majstången? Började man, omedelbart efter det stången rests, med en långdans? Inleddes dansen av t.ex. några med grönt klädda personer (lövgubbar, gröngubbar, midsommarsgubbar)? Brukade man först leka ringlekar och dansa långdanser och senare övergå till att dansa par om par? Dansade och lekte man omväxlande? Vilka danser dansade man? Lekte man någon lek, eller dansade man någon dans på midsommaren, som icke förekom under det övriga året? Beskriv dem om möjligt! Finnas danser med namn efter midsommaren (midsommarspolska)?

Hur länge pågick dansen midsommarnatten? Förekom det, att sedan man först dansat omkring majstången, man fortsatte dansen inne på en loge, om det började bli kyligt och rått ute efter midnatt?

Roade man sig med sång? Vad sjöng man?

Vad kallades spelmännan? Hur många voro de? Vilka instrument spelade de? Sjöngo de till musiken? Hur betaltes de? Gick någon omkring och samlade ihop pengar åt dem? Vad kallades detta? Hur benämndes de insamlade pengarna (spelpengar)? Sjöngo spelmännen någon visa, i vilken de begärde sin lön för musiken? Vad kallades visan, och hur lyder den? Kunde spelmännen på annat sätt erhålla sin betalning? -- Hade varje by sina egna spelmän, eller måste man leja sådana från andra orter?

Fortsattes dansen midsommardagen? Firades midsommaren i flera dagar? Dansade man omkring majstången även lördagarna och söndagarna närmast efter midsommar; den dagen då stången togs ned? Voro alla högtidernas annandagar dansdagar (danskvällar, lekkvällar)?

Sysselsatte man sig under midsommarfirandet med idrottsövningar, såsom brottning, kast, löpning? Hade man t.ex. en lyftstock: den som icke kunde lyfta den, måste bjuda på öl. Andra anordningar, t.ex. slänggunga? Voro dylika tävlingar och anordningar vanliga även vid andra fester?

Förekom det, att en flicka kläddes till midsommarbrud? Berätta, hur hon var klädd! Vilken roll spelade hon i midsommarfirandet? Fick hon pengar eller annat? Hade hon brudgum, tärnor?

Beträffande seden att göra upp eldar ute i det fria vid midsommar se frågelista M 128: Årseldar!

Brukade man skjuta midsommaraftonen? /Jfr även ovan./ Sköt man med bössa, krut, dynamit eller annat? Beteckningar och uttryck härför (midsommarssmällar)? Var det brukligt, att männen i byn kommo tillsammans för att skjuta? Har man några särskilda uppgifter om varför man sköt?

Brukade ungdomen besöka någon källa midsommarnatten? Berätta härom! Vad kallades en dylik källa (midsommarskälla, midsommarstuna)? Sade man sig dricka källa, dricka midsommarskälla? Lövade man omkring källan? Trodde man, att vattnet i källan blev vin midsommarnatten eller att vattnet i åar, bäckar o.s.v. blommade denna natt? -- Om tro i övrigt rörande källor midsommarnatten se nedan samt frågelista M 1 (Tro och sed rörande källor)!

Vad kallades den dagg, som föll midsommarnatten (midsommarsdagg)? Trodde man, att den besatt någon särskild kraft; att den smakade på särskilt sätt, t.ex. var söt som honung? Skulle man slicka den?

Ansågs man, att midsomardaggen var bra mot sjukdomar? Vilka? Hur använde man daggen som botemedel (rullade sig naken i den, lät något plagg eller tyg bli genomdränkt av den och lade det på det sjuka stället)? Ansågs dagg från t.ex. en gravkulle särskilt verksam? Känner man till, om någon sjuk försökt bota sig på dylikt sätt?

Hur samlade man dagg på andra sätt? Finns det berättelser om kvinnor, som nakna släpat ett lakan eller en särk efter sig i gräset, vridig ur vattnet i ett kärl och spart det? Vad kallades det att samla dagg (draga dagg, släpa dagg)? Fanns någon benämning på person, som drog dagg? Var det bara kvinnor, som drogo dagg?

Kunde midsomardaggen nyttjas för andra ändamål, t.ex. såsom jäst i degen (midsommarsjäst)? Hur ansågs daggen påverka degen? Blev brödet bra av midsomardaggen, även om mjölet var dåligt? Vad kallades det att släpa dagg till jäst (släpa jäst)? Blandade man mjöl i daggen och använde blandningen som jäst? Samlade man så mycket dagg, att den skulle räcka till hela årets bak? Kände det, att midsomardagg lånades mellan grannarna? -- Kunde man midsommarnatten också ta vatten ur en källa eller fradga från en bäck till midsommarjäst?

Brukade man samla dagg att ge korna? Drog man dagg på grannarnas ängar åt sina egna kor? Ansågs man därmed taga musten ur fodret för grannarna? Kunde man t.ex. säga, att någon hade dragit musten eller kraften ur den eller den personens åker? Mjölkade korna bättre av midsomardaggen? Användes densamma som sjukdomsbotande eller stärkande medel, t.ex. vid kalvning? Hur invercade det på korna, att någon dragit dagg på ens åker? Vad skulle man göra för att undgå verkningarna därav? Har det hänt, att någon misstänkts för att ha dragit dagg eller att man vaktat åkrarna midsommarnatten?

Var det bra att ge korna gräs med midsomardagg på? Skull man t.ex. gå i sju gårderna och ta sju nävar gräs åt dem? Vad kallades gräs, samlat midsommarnatten eller utburet i midsomardaggen (midsommarsgräs)? Skulle foder samlas under midsommaren och ges åt kreaturen vid julen? Släpptes korna ut tidigt midsommarmorgonen för att få smaka daggen? -- Läste man någon besvärjelse, då man drog dagg? -- Kunde midsomardaggen användas till andra än här nämnda ändamål?

Ansågs det, att daggen skadade kläder, som lågo ute midsommarnatten? Blevo linnevävarna sköra?

Ansågs växterna besitta särskild kraft under midsommaren? Voro vissa växter giftiga vid denna tid? Vilka? Vidtog man försiktighetsmått, för att man icke skulle komma i beröring med dem? Berätta härom!

Skulle slagruta skäras på midsommaren? När eljest? Av vilket trädslag?

Fick man ej bryta eller rycka upp något grönt midsomardagen? Varför?

Skulle man under tystnad plocka blommor midsommarnatten? Vad kallades de örter, man då samlade (kokryddor, midsommarskvast)? Hur många slags blommor skulle man ha (sju, nio, fjorton)? Samlade man t.ex. nio slags löv, nio slags blommor och nio slags gräs eller nio blommor från nio ängar?

Vartill användes de samlade örterna? Hängdes midsommarkvasten upp i stugan eller fähuset, där den ansågs bringa lycka, eller gavs den åt kreaturen? Ansågs den inverka gynnsamt på mjölkningen? Hjälpte örterna mot vissa åkommor, mot förgöring? Lät man örterna torka och pulvriserade dem? Gav man kreaturen in av örterna, då djuren voro sjuka, eller röktes de med dem? Hur tillgick rökningen? Kunde de användas till andra medicinska ändamål? Lade man dem t.ex. i julaftonsbrännvinet, vilket därigenom ansågs kunna ge bot åt diverse åkommor? Vilka? -- Medtogs midsommarkvasten till kyrkan midsomardagen? Förekom det, att grannar lånade dylika örter av varandra?

Gick man tigande hem med de plockade blommorna och lade dem under huvudkudden för att i drömmen få se sin tillkommande eller få det, som man komme att drömma om?

Kunde man få se sin tillkommande genom att tigande midsommarnatten se ned i en källa, i rinnande vatten eller i en så med vatten, som man hade inne? Om man tigande och fastande satte sig vid en källa och fyllde i två glas vatten o.s.v.? Om man tvättade sig vid sju källor?

Vilka andra möjligheter hade man att midsommarnatten få kännedom om sin tillkommande? Ex.: Gå med linnet eller skjortan avig; gå naken i en rågåker; gå över sju gårdsgårdar; gå genom nio ledhål; gå till en korsväg eller i tre vägsål; sätta skorna i en korsväg; sopa i tre vägsål; sopa logen eller stugan naken; krypa naken in i bakugnen; rulla sig naken i daggen; gå nio varv runt en rågåker, tre gånger motsols runt ladugården; ställa sig naken framför spegeln; hälla äggvita och vatten i ett glas för att draga slutsatser av de figurer, som bildades; äta drömgröt, drömbullar, drömmunkar, drömpannkaka, drömplättar, drömägg, saltmunkar, saltkubb -- hur tillagades dylika rätter? -- drömsill, drömströmming; ställa något drickbart på bordet; lyssna efter ljud för att därav utrona den tillkommandes yrke?

Vad troddes komma att hända, om man hittade tvillingax i rågåkern midsommarnatten? Hände det, att man band olikfärgade trådar om sädesax och drog slutsatser av vilket strå som växt mest under natten? -- Förekom det, att man plockade kärleksörter, hängde upp dem under takbjälkarna, gav dem namn efter vissa personer och såg efter, om de böjde sig emot eller ifrån varandra?

Borde man gå årgång (midsommarsgång) midsommarnatten för att få se, vad som skulle inträffa under året? När skulle detta eljest ske? Berätta, hur det gick till?

Tog man vid midsommaren några märken rörande väderlek och årsväxt? Vad ansågs t.ex. komma att inträffa om torvtaken blevo gröna före midsommar; om det regnade midsomardagen; om det regnade i öppen bok den dagen?

Borde man söka efter nedgrävda skatter (drakgods) midsommarnatten? Varför just då? Voro de närmast jordytan den natten? Ha de, som vaka över skatterna, dem uppe mellan kl. 12 och 1 för att sola dem? Känner man till berättelser om skattsökare, som blivit skrämde eller icke hållit sig tysta under sitt förehavande: någon har brustit i skratt vid åsynen av en halt höna, som kommit dragande ett stort lass e.dyl.? -- Var det lämpligt att

söka efter skatter vid andra tillfällen än midsommarnatten?

Trodde man, att ormbunken blommade midsommarnatten? Skulle den, som lyckades plocka dess blommor eller frön få något (rikedom, förmågan att trolla o.s.v.)? Finnas berättelser om personer, som försökt?

Trodde man, att trollkåringarna voro ute midsommarnatten? Dansade de, tills solen gick upp? Voro de tvungna att vara ute denna natt? Varför?

Kunde man draga till sig näringen ur andras skördar o.dyl. genom att skjuta trollskott midsommarnatten? När skulle det eljest ske? Hur gick det till?

Borde man skaffa sig medel mot trolldom midsommaraftonen? Hur skulle det ske? Vilka medel skulle man ha?

Kunde man fördriva mask midsommarkvällen med hjälp av en sädeskrake eller en sopkvast; fördriva råttor med bolmört?

Fanns det något, som man icke borde göra under midsommaren (ej dricka mjölk, ej gå barfota o.s.v.). Giv exempel härpå! Vad skulle inträffa, om man bröt emot dylika föreskrifter?

Hade man någon särskild tro beträffande kreaturen i samband med midsommaren, t.ex. att hästarna icke sovo midsommarnatten; att denna natt var den enda gång under året, som de blevo mätta?

Fanns det något, som man, fränsett vad som tidigare efterfrågats, för första gången skulle göra under midsommaren, t.ex. meta, bada?

Var det sed att taga barnen med till kyrkan midsommardagen, även om det icke hände annars?

Ansågs midsommaren vara någon lämplig tid för bröllop?

Berätta med ledning av frågelistan om midsommarfirandet i fäbodarna och vid bruken, ehuru detta i densamma icke särskilt berörts!